

INTEGRUOTOS GEOGRAFIJOS PAMOKOS: MOKYTOJŲ POŽIŪRIS

Regina Venckienė, Lietuvos edukologijos universitetas

Miglė Dedelytė, Šv. Juozapo mokykla

SANTRAUKA

Straipsnyje aptariami kai kurie integruoto ugdymo teoriniai aspektai ir nagrinėjama atlikta geografijos mokytojų požiūrio į integruotas pamokas tyrimo analizė. Tyrimas parodė tam tikrus bendrus teigiamus ir neigiamus geografijos mokytojų darbo vedant integruotas pamokas aspektus, padėjo nustatyti geografijos mokytojų požiūrį į pamokų integravimo su kitais dalykais galimybes, išryškinti šiose pamokose taikomus mokymo ir mokymosi metodus, susieti integruotas pamokas su mokinių mokymosi rezultatais ir rezultatų kaita.

Reikšminiai žodžiai: geografijos mokytojai, integruotos pamokos, darbo patirtis, mokiniai.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/ge.2018.4>

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Šiandieniam švietimo sistemos kaitos procese ugdymo turinio integracija tampa vis svarbesniu reiškiniu. 2020 m. numatyta Europos strategijos iniciatyva aktuali ir ŠMM Valstybinei švietimo strategijai, kurioje išskirtas „Judrus jaunimas“. Tai iniciatyva, kuria siūloma integruotais veiksmais, apimančiais, pvz., profesinį orientavimą, konsultacijas ir praktiką, skatinti jaunimo integraciją į darbo rinką. Valstybinės švietimo strategijos 2013–2022 m. nuostatoje prioritetine kryptimi laikomos naujausias žinias integruojančios švietimo ir ugdymo krypčių studijos: platus kultūrinis akiratis, kelių dalykų mokymas, keli pedagoginiai vaidmenys, padedantys suartinti bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo kryptis, sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, sujungiančią bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą, taip pat patirties perėmimas. II prioritentinė švietimo kultūros kryptis – integruotos informacinės valdymo sistemos, kurių tikslas – visapusiškai paruošti mokinius ateičiai. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosiose programose (2008) numatytos ugdymo turinio integracijos galimybės, siekiant sudaryti daugiau sąlygų priartinti mokymąsi prie gyvenimo, pritaikyti užduotis pagal mokinių poreikius, polinkius ir galias, vengti

kartojimosi ir pernelyg didelių mokymosi krūvių. Bendrųjų programų didaktiniuose nuostatuose nurodoma, kad būtina bendradarbiauti su kitais dalykų mokytojais, ieškoti sąsajų, siekti atskirų dalykų ugdymo turinio integracijos ir taip visapusiškai ugdyti asmenybę.

Tyrimo problema. Atlikus mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizę (Contardi, Fall, Flora, 2000; Pečiuliauskienė, 2002; Lamanuskas, 2003; Kilkuvienė, 2006; Vilkelienė, 2006; Railienė, 2009; Bendrosios programos, 2008; Fogarty, 2009; Leonienė, Mačiulienė, 2010; LR švietimo įstatymas, 2011 ir kt.) paaiškėjo, kad integruotas ugdymas, suteikiantis galimybių pasireikšti intelekto daugialypiškumui, kartu sukuria prielaidas visiems dalykams tapti jungiamąja ugdymo grandimi. Tinkamai suradus ir integravus dalykų tarpusavio ryšius mokiniams padedama pritaikyti savo gebėjimus, greičiau įsiminti reikiamą informaciją, įprasminamas mokymasis, pagilinamos, išplečiamos ir susiejamos žinios bei gebėjimai, žadinama mokinių motyvacija mokytis, ugdomas mokinių gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, leidžiama kokybiškiau paskirstyti mokymosi laiką, mokytojai skatinami dirbti komandoje. Išanalizuotoje mokslinėje literatūroje (Pečiuliauskienė, 2002; Česnavičius ir kt., 2004; Drake, Burns, 2004; Vilkelienė, 2006; Motiejūnienė ir kt., 2007; Gerulaitis, 2007; Haskvitz, 2008; Railienė, 2009; Aladag, 2010; Mandinach, Gummer, 2011; Lukšienė, 2013; Dambudzo, 2014; Norman, 2016 ir kt.) yra minimi integracijos metodai ir lygmenys, aptariamoms integruoto ugdymo problemoms ir integruotų pamokų vedimo galimybės. Tačiau pasigendama tyrimų, kurie atskleistų ir apibendrintų įvairių dalykų mokytojų darbo vedant integruotas pamokas bendrojo ugdymo mokyklose patirtį, bendradarbiavimo su kitais suinteresuotais asmenimis galimybes, išryškintų šių pamokų ugdymo(si) privalumus ir trūkumus, nustatytų, kokios didaktinės priemonės ir mokymo(si) strategijos šioje veikloje taikomos dažniausiai ir kurios yra priimtinausios, įvertintų dalykų mokytojų požiūrį į integruotas pamokas, susietų integruotas pamokas su mokinių mokymo(si) rezultatais ir jų kaita. Remiantis anksčiau pateikta mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analize galima formuluoti šio **tyrimo problemą** – geografijos mokytojų požiūris į integruotas pamokas, išryškinant minėtus aspektus, nėra išsamiai atskleistas.

Suformulavus aktualius ir probleminius straipsnio teiginius apibrėžiamas **tyrimo subjektas** – Lietuvos geografijos mokytojai.

Tyrimo objektas – Lietuvos geografijos mokytojų požiūris į integruotas geografijos pamokas.

Tyrimo tikslas – atskleisti geografijos mokytojų požiūrį į integruotas pamokas bendrojo ugdymo mokyklose.

Uždaviniai:

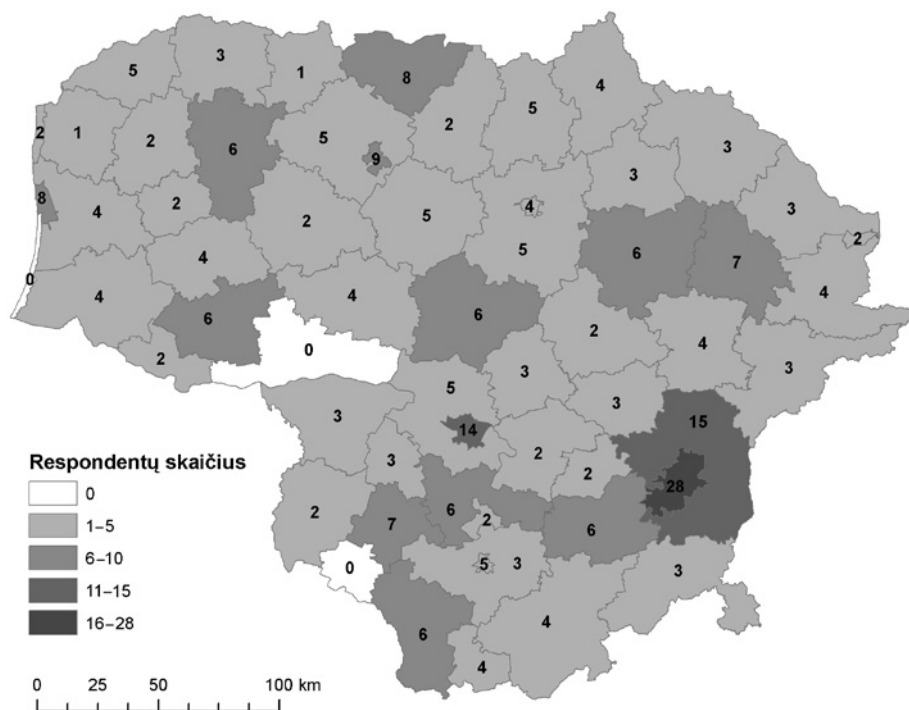
- nustatyti geografijos mokytojų požiūrį į pamokų integravimo su kitais dalykais galimybes;
- išskirti integruotų pamokų privalumus ir trūkumus;
- išskirti šiose pamokose taikomus mokymo ir mokymosi metodus;
- įvertinti geografijos mokytojų požiūrį į mokinių mokymo(si) rezultatus ir jų kaitą integruotose pamokose.

Tyrimo metodai:

- *teorinis* – mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė, lyginimas, sintezė, apibendrinimas;
- *empirinis* – atviro / uždaro tipo klausimynas, padėjęs atskleisti geografijos mokytojų darbo vedant integruotas pamokas patirtį. Klausimynas sudarytas iš šių struktūrinių dalių: kreipimosi į tyrimo dalyvius, demografinių duomenų rinkimo bloko ir tyrimo tikslą atitinkančių klausimų. Demografinių duomenų bloke siekiama išsiaiškinti bendrą informaciją apie respondentus: lytį, amžių, išsilavinimą, kvalifikacinę kategoriją, darbo stažą, kokio tipo ir kurios savivaldybės mokykloje mokytojas dirba. Antrajame bloke pateikiami klausimai, skirti tyrimo tikslui pasiekti ir iškeltiems uždaviniams išspręsti. Tam buvo naudojami uždarų ir atvirų klausimų tipai (Kardelis, 2016; Bitinas, 2013). Anketinio tyrimo patikimumo paklaida – 5 procentai;
- *duomenų analizė*. Duomenys apdorojami *Microsoft Office Excel 2007* programa. Žemėlapis sudarytas naudojantis *Arc GIS* programa.

TIRIAMŲJŲ IMTIES APIBŪDINIMAS

Tyrimo dalyvavo 274 geografijos mokytojai iš 57 savivaldybių (žr. 1 pav.). Respondentų amžius svyravo nuo 24 iki 70 metų. Vidutinis apklaustųjų darbo stažas – 23 metai, tačiau jis svyravo nuo 1 iki 45 metų. Dauguma pedagogų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą: 135 (49,33 proc.) – bakalauro laipsnį, 130 (47,4 proc.) – magistro ir 3 mokytojai turėjo daktaro laipsnį. Taip pat dauguma tyrimo dalyvavusių geografijos mokytojų dirbo gimnazijose (173 dalyviai, arba 62,2 proc.), likusieji – progimnazijose (101 mokytojas, arba 37,8 proc.). Pagal kvalifikacinę kategoriją daugiausia apklaustųjų mokytojų buvo metodininkai (134 iš 274), o mažiausiai – mokytojai ir mokytojai ekspertai (9,5 ir 9,9 proc.). 87 (31,8 proc.) apklaustieji turėjo vyr. mokytojo kvalifikacinę kategoriją.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas Lietuvos savivaldybėse

TYRIMO TEORINIS PAGRINDIMAS

Susidomėjimas ugdymo ir mokymo programų integracija kilo iš XXI a. daugelio veiklų pokyčių ir iššūkių. Atlikti moksliniai tyrimai patvirtina, kad būtina padėti mokiniams nutiesti tiltus tarp mokslo institucijos ir veiklos pasaulio, žinojimo ir veikimo, turinio ir konteksto, kartu sužadinti susidomėjimą konstruktyvizmu kaip opozicija griežtam bihevioristiniam filosofiniam požiūriui į mokymą ir mokymąsi (Vilkėlienė, 2006). Atlikta mokslinės literatūros analizė (Pečiuliauskienė, 2002; Kilkuvienė, 2006; Motiejūnienė ir kt., 2007; Gerulaitis, 2007; Zapařucha, 2007; 2011; Rimeikytė, 2008; Railienė, 2009; Fogarty, 2009; Aladag, 2010; Gembickienė, Leonienė, 2010; Mandinach, Gummer, 2011; Pečiuliauskienė ir kt., 2013; Dambudzo, 2014; Romano, Papa, 2014; Norman, 2016 ir kt.) atskleidė, kad integruotas mokymas(is) įgyja vis didesnę reikšmę ir sudaro vieną iš svarbiausių mokymo(si) proceso komponentų šiuolaikinėje mokykloje. Mokinį, įgijusius tokios mokymo(si) patirties, lengviau nukreipti į profesinį pasirengimą ir pereiti

iš mokyklos į veiklos pasaulį – tai padeda įgyti žinių, ugdyti įgūdžius ir gebėjimus, sisteminti ir sieti informaciją su praktine veikla, didinti motyvaciją, skatinti mokinius ir pačius mokytojus bendradarbiauti.

Remiantis minėtais literatūros šaltiniais yra lengviau apibrėžti integracijos tikslus – planuoti mokymo ir mokymosi procesus atsižvelgiant į besisiejančius dalykus bei įtraukti mokinius į tikslingą ir prasmingą mokymąsi. Mokiniai su pažindinami su skirtingais požiūriais ir lanksčiais dalyko turinio mokymosi būdais, įgūdžių ir gebėjimų ugdymo metodais per visų dalykų pamokas. Tokia veikla organizuojama derinant skirtingus dėstymo ir mokymosi stilius, taikant šiuolaikines technologijas ir apimant ugdymo programą kaip visumą, o ne atskirus jos fragmentus. Mokytojai gali sėkmingai taikyti probleminį, grįstą tyrimais, projektinį mokymą(si) ar kitas strategijas, dėl to mokiniai vis labiau geba patys spręsti problemas. Be to, mokymo institucija gali pasirinkti taikyti įvairius integracijos metodus – tai priklauso nuo tikslų, pasirengimo lygio ir situacijos. Tačiau ugdymo integracija yra daugiaaspektis reiškinys, neapsiribojantis tik pedagogine sistema. Didaktiniu požiūriu tarpdalykinė integracija suprantama kaip mokymo(si) turinio, metodų, formų ir sąvokų integracija ir grindžiama įvairiais integraciniais ryšiais. Dėl šių priežasčių ji neretai vis dar tampa diskusijų objektu (Salienė, 2004; Norman, 2016 ir kt.).

Bendrosiose programose (2008) teigiama, kad „tinkama ugdymo turinio integracija sudaro daugiau galimybių priartinti mokymąsi prie gyvenimo, plėtoti bendrąsias mokinių kompetencijas, pritaikyti užduotis pagal mokinių poreikius, polinkius ir galias, išvengti kartojimosi ir didelių mokymosi krūvių“. Mokytojams rekomenduojama „susipažinti su kitų ugdymo srities dalykų programomis, ieškoti galimybių integruoti ugdymo turinį pirmiausia ugdymo srityje ir su kitų ugdymo sričių dalykais“. Turinio integravimas, problemų sprendimas, tyrinėjimai sudaro sąlygas mokiniams parodyti ir plėtoti visas bendrąsias kompetencijas: kartu planuoti ir veikti, bendradarbiauti, aktyviai klausytis ir siūlyti idėjas, jas įgyvendinti, valdyti emocijas ir jausmus, reflektuoti veiklą ir jos rezultatus, numatyti tobulintinas sritis ir t. t. Tuo pačiu metu taikant įvairių sričių žinias galima geriau suprasti kalbą, simbolius, tekstus, kuriais tos žinios išreiškiamos. Dėl integravimo mokinyje įgyja ir plečia požiūrį į tai, ko mokosi, ir kiekvienos temos nagrinėjimas jam įgyja didesnę prasmę: mokiniai įtraukiami į pačių pasirinktos problemos ar situacijos tyrinėjimą, jie skatinami tą problemą analizuoti įvairiais aspektais, o tada paaiškėja, kad prireikia įvairių sričių žinių ir gebėjimų. Taip ir įvyksta integracija: suartėja dalykai ir skirtingų dalykų žinios bei gebėjimai taikomi viename kontekste.

Geografija – tai mokslų sistema, apimanti gamtos ir visuomenės mokslų šakas, kurios tiria gamtinius ir gamybinius teritorinius kompleksus bei jų komponentus. Tai vienas labiausiai integruotų mokomųjų dalykų mokykloje. Jis atskleidžia mozaikinio pasaulio gamtos ir visuomenės vientisumą, erdvines civilizacijų ir kultūrų sąsajas, gamtos ir visuomenės savitarpio priklausomybę, jų raidos ir išlikimo klausimus (Bendrosios programos, 2008). Be to, geografijos mokymo(si) turinys glaudžiai susijęs ir su kitais mokomaisiais dalykais. Todėl mokytojams atsiveria plačios galimybės taikyti tarpdalykinį integravimo būdą, kuomet integruojamos dvejų ar keletu dalykų žinios, įgūdžiai ir vertybės, susiejama daugelį mokykloje dėstomų dalykų (pvz., gamtos mokslus: biologiją, geografiją, chemiją, fiziką), tačiau tam reikia kruopščiai planuoti, bendradarbiauti ir parinkti mokymo(si) strategijas. Juk kiekvienam mokytojui labai svarbu, kad mokiniai visapusiškai panaudotų įvairių dalykų žinias ir gebėjimus bei praktiškai naudotųsi turimomis kompetencijomis. Integruotas geografijos ugdymas(is) mokykloje – tai dalyko mokymas(is), paremtas visapusišku asmens galių ugdymu(si), atsižvelgiant į bendruosius, socialinius ir kultūrinius ugdymo tikslus, ir šiuolaikinės didaktikos principais.

Visi minėti teiginiai sudarė teorinį pagrindą atlikti geografijos mokytojų požiūrio į integruotas pamokas tyrimą.

TYRIMO DUOMENYS IR JŲ APIBŪDINIMAS

Atliekant tyrimą pirmiausia buvo siekiama išsiaiškinti, *kokia dalis Lietuvos geografijos mokytojų veda integruotas pamokas*. Paaiškėjo, kad iš 274 respondentų net 268 (97,4 proc.) integruoja geografijos pamokas. Vidutiniškai per mokslo metus jie tai daro 2–3 kartus ir tai leidžia daryti prielaidą, kad dauguma geografijos mokytojų integruoja pamokas, o šis tyrimas yra aktualus bei išryškinantis tam tikrus svarbius integruotų pamokų aspektus.

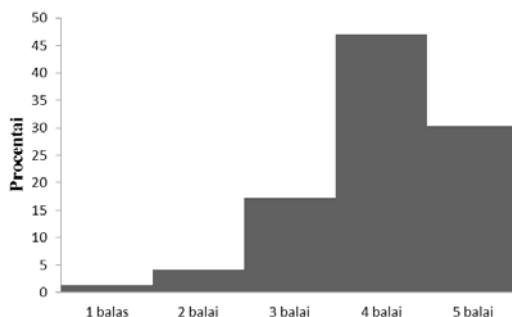
Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, *su kokiais dalykais, mokytojų nuomone, geriausiai integruoti geografijos pamokas?* Mokytojai pasirinko tokius atsakymus: su ekonomika – 169 (18 proc.), istorija – 162 (17,3 proc.) ir informatika – 145 (15,5 proc.). Mažiausiai dėmesio sulaukė lietuvių kalba (4,4 proc.), chemija ir fizika (po 4 proc.), dailė (4,1 proc.) bei dorinis ugdymas (1,9 proc.). Su šiuo klausimu glaudžiai susijęs kitas klausimas, *su kokiais dalykais mokytojai dažniausiai integruoja geografijos pamokas?* Daugiausia buvo pasirinkti šie atsakymų variantai: su istorija – 134 (18 proc.), informatika – 120 (16,1 proc.), ekonomika – 105 (14,1 proc.). Šie atsakymo variantai sutampa su, mokytojų nuomone, geriausiai tinkančiais dalykais integruoti geografijos pamokas. Mokytojai pirmumą teikė

socialiniams mokslams. Rečiausiai integruojama su doriniu ugdymu (6,8 proc.), informatika (2,5 proc.) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Rečiausiai su geografija integruojamų dalykų sąrašas

Dalykas	Pasirinkto atsakymo dažnumas	Procentai
Biologija	21	4,8 %
Ekonomika	17	3,9 %
Istorija	24	5,4 %
Užsienio k.	58	13,2 %
Matematika	61	13,8 %
Dailė	54	12,2 %
Fizika	64	14,5 %
Chemija	51	11,6 %
Lietuvių k.	50	11,3 %
Dorinis ugdymas	30	6,8 %
Informatika	11	2,5 %

Tyrimas parodė, kad, norėdami *integruoti geografijos pamokas* su kitais dalykais, dauguma geografijos mokytojų (69,6 proc.) *glaudžiai bendradarbiauja su kolegomis* – kuria bendrus pamokų planus ir mokymo(si) strategijas. Taip pat mokytojų buvo paprašyta *balais įvertinti savo integruotas pamokas*. Balų reikšmės: 1 – labai silpnai, 2 – silpnai, 3 – vidutiniškai, 4 – gerai ir 5 – puikiai. Atlikus analizę paaiškėjo, kad apie pusę geografijos mokytojų (47,1 proc.) savo pamokas įsivertino 4 balais (žr. 2 pav.). Labai džiugu, kad nemaža dalis apklaustųjų (30,3 proc.) įsivertino net 5 balais. Toliau reikšmės pasiskirstė taip: vidutiniškai save vertino 17,2 proc., silpnai – 4,1 proc. ir labai silpnai – 1,3 proc. visų apklaustųjų.

2 pav. Integruoto geografijos ugdymo vertinimas balais

Ši savirefleksija parodo, jog dauguma tyrime dalyvavusių mokytojų savo vedamas integruotas pamokas vertina labai teigiamai. Todėl pedagogų buvo prašoma, jų nuomone, *išskirti integruoto ugdymo privalumus*. Išanalizavus atsakymus, buvo nustatyta, kad integruotas ugdymas skatina motyvaciją (26,2 proc.), aktyvią veiklą pamokose (21,4 proc.), kritinį mastymą (17,4 proc.), mokinių vaizduotę (17,6 proc.), bendravimą ir bendradarbiavimą (14,4 proc.). Kiti, rečiau atsakymuose minimi, privalumai: mokiniai tikisi sėkmės, integruotos pamokos sužadina susidomėjimą dalyku, ugdomi bendrieji gebėjimai ir bendrosios kompetencijos, plečiama mokinių pasaulėžiūra. Tačiau apklaustieji mokytojai nurodė ir dažniausiai pasitaikančius *integruotų pamokų trūkumus*: nesuderintos dalykų mokymo programos (46,4 proc.), sumažėja individualaus mokymo(si) galimybės (27,6 proc.), nukenčia mokymo(si) rezultatai (18,2 proc.) ir mokiniai nenoriai dalyvauja integruotose pamokose (7,2 proc.).

Taigi integracija leidžia nagrinėti problemą įvairiuose kontekstuose, padeda ugdyti bendruosius gebėjimus, reikalauja iš naujo pertvarkyti ugdymo turinį ir organizuoti procesą, skatina ieškoti dermės ir bendradarbiauti. Be to, integruotos pamokos yra įdomios, nes dažniausiai yra parenkami tinkami metodai ir jose dažnai vyksta netradicinė veikla (Railienė, 2012; Aškinienė, Kvietkauskienė, 2009). Geografijos mokytojų buvo prašoma nurodyti, *kokius gebėjimus ir kompetencijas ugdo*, ir įvardyti, *kokius mokymosi metodus taiko per integruotas geografijos pamokas*.

Apibendrinus duomenis paaiškėjo, kad geografijos mokytojai taiko ne tik *žinomus klasikinius*, bet ir įvairius *aktyvius mokymosi metodus*, dažniausiai – darbą grupėse ir porose. Šį atsakymą pasirinko net 84,2 proc. visų respondentų. Antras pagal dažnumą atsakymo variantas – minčių lietus (žemėlapis), šį atsakymo variantą pateikė 60,8 proc. respondentų. 39,6 proc. atsakė, kad taiko diskusijos ir debatų metodus. Nemaža apklaustų mokytojų dalis (46,4 proc.) pasirinko ir kitus įvairius aktyvius metodus (pvz., žinau–noriu žinoti–išmokau, tinklo nerimas, kampai, situacijų žaidimai, argumentai „už“ ir „prieš“ ir t. t.). Tarp klasikinių mokymo(si) metodų vyravo demonstravimas, darbas su pratimais, lentelių ir schemų pildymas. Taip pat verta pabrėžti, jog dauguma apgailėstavo, kad vesdami integruotas pamokas turi apsiriboti mokyklos patalpomis ir labai retai pakeičia mokymosi aplinką.

Tyrimas atskleidė, kad geografijos mokytojai per integruotas pamokas *ugdo gebėjimus* bendrauti ir bendradarbiauti (86,5 proc.), spręsti problemas (56,5 proc.), praktiškai pritaikyti žinias (67,5 proc.), atlikti tyrimus (69,3 proc.), orientuotis erdvėje ir žemėlapyje (68 proc.) bei naudotis informaciniais šaltiniais

(75,5 proc.). Be to, mokytojai nurodė, kad per integruotas pamokas ypač palanku *ugdyti mokinių bendrąsias kompetencijas*. Pirmumą teikė mokėjimo mokytis, antroje vietoje – komunikavimo, trečioje – pažinimo kompetencijai. Toliau ėjo iniciatyvumo ir kūrybingumo, socialinė ir asmeninė. Mokytojų teigimu, ugdydami bendrąsias kompetencijas, jie siekia išugdyti visapusišką asmenybę, gebančią kūrybingai ir kritiškai mąstyti visose gyvenimo situacijose.

Tyrimė dalyvavusiems geografijos mokytojams buvo pateiktas klausimas, *kokią pamokos tipą jie pasirenka integruodami pamokas*. Mokytojai galėjo pasirinkti kelis jiems tinkančius atsakymo variantus. Visi atsakymo variantai pasiskirstė beveik tolygiai. Naujos medžiagos nagrinėjimo pamokos tipą pasirinko 25,9 proc., įtvirtinimo – 22,9 proc., kartojimo – 25,4 proc., mišrųjį – 24,2 proc. respondentų. Apibendrinant verta pabrėžti, kad integruotos geografijos pamokos būna įvairių tipų. Anot apklaustųjų, tai dažniausiai priklauso nuo konkrečių aplinkybių, pvz., pamokos konteksto, klasės kontingento, iškeltų pamokos uždavinių, esamų papildomų šaltinių, kito integruojamo dalyko turinio ir net metų laiko.

Labai svarbi ugdymo(si) dalis – mokinių pasiekimų vertinimas ir į(si)vertinimas. Todėl mokytojų buvo prašoma atsakyti, *ar integruotas geografijos ugdymas lemia geresnius mokymo(si) rezultatus*. 38 proc. teigė, kad integruotas ugdymas lemia geresnius mokymo(si) rezultatus. Atsakymą „kartais“ pasirinko 55,5 proc., o atsakymą, kad po integruotų pamokų rezultatai nebūna geresni, pasirinko 6,6 proc. tyrimė dalyvavusių mokytojų. Mokytojai nurodė, kad mokymosi rezultatams dažniausiai įtakos turi tokie veiksniai: temos sudėtingumas, per pamoką taikomi metodai, pasirinktas integracijos modelis ar kitas integruojamas dalykas. Tačiau paklausus, *ar po integruotų geografijos pamokų mokymo(si) rezultatai pasikeičia*, 42,7 proc. apklaustų mokytojų teigė, kad visada, o 52,6 proc. nurodė, kad kartais pagerėja. Ir tik maža mokytojų dalis (3,3 proc.) buvo įsitikinusi, jog mokymosi rezultatai būna prastesni.

Taigi galima teigti, kad atliktas tyrimas parodė tam tikrus bendrus teigiamus ir neigiamus geografijos mokytojų vedamų integruotų pamokų aspektus, padėjo nustatyti geografijos mokytojų požiūrį į pamokų integravimą su kitais dalykais galimybes, išryškinti šiose pamokose taikomus mokymo ir mokymosi metodus, susieti integruotas pamokas su mokinių mokymosi rezultatais ir rezultatų kaita.

IŠVADOS

1. Atlikta mokslinės literatūros ir empirinių tyrimų analizė atskleidė, kad integruotas mokymas(is) įgyja vis didesnę reikšmę ir sudaro vieną iš svarbiausių mokymo(si) proceso komponentų šiuolaikinėje mokykloje. Mokiniai, įgiję tokios mokymo(si) patirties, nukreipiami į profesinį pasirengimą ir užtikrinamas lengvesnis jų perėjimas iš mokyklos į veiklos pasaulį, leidžiama sisteminti ir sieti informaciją su praktine veikla, didinama mokinių motyvacija, mokiniai ir patys mokytojai skatinami bendradarbiauti. Tinkamai suradus ir integravus dalykų tarpusavio ryšius įprasminamas mokymasis, padedama greičiau įsiminti reikiamą informaciją, išplečiamos ir susiejamos žinios bei gebėjimai, leidžiama kokybiškiau paskirstyti mokymosi laiką ir pasirinkti įvairius mokymo(si) metodus ir aplinkas. Tokia veikla organizuojama derinant skirtingus dėstymo ir mokymosi stilius, taikant šiuolaikines technologijas ir apimant ugdymo programą kaip visumą, o ne atskirus jos fragmentus. Tad ir integruotas geografijos ugdymas(is) mokykloje – tai dalyko mokymas(is), paremtas šiuolaikinės didaktikos principais bei visapusišku asmens galių ugdymu(si) atsižvelgiant į bendruosius, socialinius ir kultūrinius ugdymo tikslus.
2. Apibendrinus geografijos mokytojų požiūrio į integruotas geografijos pamokas tyrimą paaiškėjo, kad beveik visi geografijos mokytojai per metus vidutiniškai veda 2–3 integruotas pamokas. Geriausiai ir dažniausiai jiems sekasi geografiją integruoti su matematika, ekonomika, istorija, biologija ir informatika, o sunkiausiai – su fizika ir lietuvių kalba. Vėsdami integruotas pamokas, geografijos mokytojai gana intensyviai bendradarbiauja su kolegomis ir kartu kuria pamokų planus bei numato mokymo(si) strategijas. Paprašius įsivertinti savo darbą po vedamų integruotų pamokų, paaiškėjo, kad bendras visų atsakiusiųjų vidurkis yra 4 balai. Tam buvo nurodytos tokios priežastys ir integruotų pamokų vedimo trūkumai: nesuderintos atskirų dalykų mokymo programos, mokytojams trūksta pasitikėjimo savimi arba kompetencijos vesti integruotas pamokas, nepakankamas mokinių suinteresuotumas tokiomis pamokomis, netinkami pamokoms integruoti tvarkaraščiai, trūksta laiko puikiai pasiruošti tokioms pamokoms, nesuderinami mokytojų tarpusavio požiūriai. Vedant integruotas pamokas sumažėja individualaus mokymosi galimybių. Tačiau kaip teigiamus integruotų pamokų aspektus geografijos mokytojai išskyrė šiuos: skatinama mokinių mokymosi motyvacija ir aktyvi veikla pamokoje, didinamas susidomėjimas dėstomais

dalykais ir žinių bagažas, plečiama mokinių pasaulėžiūra, keliama mokytojo profesinė kompetencija, ugdomi mokinių ir mokytojų komunikavimo gebėjimai. Tyrimo duomenys parodė ir dar vieną teigiamą aspektą – platų klasi-
kinių ir aktyviųjų mokymosi metodų taikymo diapazoną integruotose pa-
mokose. Taip pat, apklaustųjų geografijos mokytojų nuomone, po integruotų
pamokų mokinių mokymosi rezultatai būna geresni.

LITERATŪRA

1. Aladag, E. (2010). The effects of GIS on students' academic achievement and motivation in seventh grade social studies lessons In Turkey. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 19 (1), 11–23.
2. Aškinienė, Z., Kvietkauskienė, G. (2009). Dalykų integracija skatina mokymosi motyvaciją. Iš: *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: XV nacionalinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
3. *Bendrosios programos. Pagrindinio ugdymo gamtamokslinio ugdymo programa*. (2008). Prieiga per internetą: <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/wp-content/uploads/2012/03/Bendruju-programu.pdf>.
4. *Bendrosios programos. Socialinis ugdymas*. (2008). [Žiūrėta 2017 m. lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://portalas.emokykla.lt/bup/Documents/Pradinis%20ir%20pagrindinis%20ugdymas/Socialinis-ugdymas.pdf>.
5. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai*. II tomas. Vilnius: Edukologija.
6. Contardi, G., Fall, M., Flora, G. (2000). *Integrated Curriculum*. EDP 603, Fall.
7. Česnavičius, D., Gerulaitis, Š., Gerulaitis, V., Gudynas, P., Kairaitis, Z. ir kt. (2004). *Geografinis ugdymas pagrindinėje mokykloje: nuo teorijos iki metodikos*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
8. Dambudzo, I. (2014). *Integrating ICT in Teaching and Learning Geography in a Secondary School: The Lived Experience of Learners*. Zimbabwe Open University, P. O. Box MP1119, Mount Pleasant, Harare, Zimbabwe.
9. Drake, S. M., Burns, R. C. (2004). *Meeting standards through Integrated Curriculum*. Alexandria: ASCD.
10. ET 2020. (2009). *Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training*. Official Journal of the European Union.
11. Fogarty, R. (2009). *How to integrate curricula*. Thousand Oaks: Corwin Press.
12. Gembickienė, V., Leonienė, B. (2010). *Specialistų kompetencijų ugdymas integruotų studijų programų realizavimo kontekste: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Alytaus kolegija.
13. Gerulaitis, V. (2007). *Vartojimo kultūros ugdymo integravimas į geografijos pamokas: Mokymo ir metodinė medžiaga*. Vilnius: Kronta.
14. Haskvitz, A. (2008). *How to Create Curriculum integration Lessons* [žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://carfamily.wordpress.com/2008/06/28/writing-integrated-lesson-plans-a-guide/>.
15. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

16. Kiliuvienė, D. (2006). Integruotojo mokymo didaktiniai aspektai. *Pedagogika*, 57, 62–68.
17. Lamanauskas, V. (2003). *Integruotas mokymas (gamtamokslinio ugdymo aspektas)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
18. Leonienė, B., Mačiulienė, V. (2010). *Integruotų darbų rengimas: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Kauno kolegija.
19. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*. (2011). Nauja įstatymo redakcija nuo 2011-07-01: Nr. XI-1281, 2011-03-17, Žin., 2011, Nr. 38-1804 (2011-03-31) [žiūrėta 2017 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0/TAIS_458774.
20. Lukšienė, M. (2013). *Sėkminga pamoka*. Kauno pedagogų kvalifikacijos centras.
21. Mandinach, B. E., Gummer, E. S. (2011). *The Complexities of Integrating Data-Driven Decision Making into Professional Preparation in Schools of Education: It's Harder Than You Think*. Alexandria, VA, Portland, OR, and Washington, DC: CNA Education, Education Northwest, and WestEd.
22. Marshall, T., Gonchar, M. (2012). *All Over the Map: 10 Ways to Teach About Geography* [žiūrėta 2017 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: https://learning.blogs.nytimes.com/2012/12/04/all-over-the-map-10-ways-to-teach-about-geography/comment-page-1/?_r=0.
23. Norman, S. (2016). *7 Benefits Of Technology Integration In The Education Sphere* [žiūrėta 2017 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://elearningindustry.com/benefits-technology-integration-education-sphere>.
24. Pečiuliauskienė, P., Valantinaitė, I. ir kt. (2013). *Z karta: kūrybingumas ir integracija: Monografija*. Vilnius: Edukologija.
25. Pečiuliauskienė, P. (2002). *Vidinis ir tarpdalykinis fizikos turinio integravimas: Mokymo priemonė aukštųjų mokyklų fizikos specialybės pedagoginio profilio studentams*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
26. Railienė, L. (2009). *Integruotas mokomasis takas: taikymo pobūdis moksleivių gamtamokslinio ugdymo procese*. Šiaulių universiteto Gamtamokslinio ugdymo tyrimų centras.
27. Rimeikytė, L. (2008). *Integracija ir tarpdalykiniai ryšiai. Metodinė veikla mokytojo ir mokinio kompetencijoms ugdyti*. Vilnius, 98.
28. Romano, L., Papa, L. (2014). *Awesome Lesson Ideas to Integrate Science Across the Curriculum* [žiūrėta 2017 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.teachhub.com/integrate-science-across-curriculum>.
29. Salienė, V. (2004). Gimtosios kalbos ugdymo didaktika: integruoto mokymo galimybės. *Pedagogika*, 70, 70–74
30. *Strateginė švietimo ir mokymo programa 2020* [žiūrėta 2017 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_lt.
31. Vilkelienė, A. (2006). *Integruotas ugdymas: disciplinų integralumas nūdienos kontekste*. Vilnius, 80, 159–162.
32. Zaparucha, A. (2011). *A Case for Geography and English Integrated Studies*. Association of Polish Adult Educators, Toruń Branch, Poland.
33. Zaparucha, A. (2007). *Everyone is a Geography teacher: on reasons for Geography and English Integrated Teaching*, The Teacher, January.

INTEGRATED GEOGRAPHY LESSONS: TEACHERS' ATTITUDE

*Regina Venckienė, Miglė Dedelytė**Summary*

Analysis of scientific literature and educational documents showed that integrated education, providing grounds for manifestation of multipartite intelligence, creates the background for all subjects to serve as the linking part of education. Qualified knowledge of relationships between subjects and their integration help the students to use their abilities and give sense to learning, facilitate better memorization of the necessary information, deepen, broaden and correlate knowledge and abilities, stimulate learning motivation, develop students' ability to communicate and cooperate, allow qualitative distribution of learning time, and encourage the teachers to work as a team. The analysed scientific works are devoted to integration methods, levels and models and discuss the problems and possibilities of integrated education. Yet there is lack of research works dealing with generalization of experiences of teachers giving integrated lessons in comprehensive schools, possibilities of cooperation with other interested parties, highlighting the merits and demerits of integrated lessons and most popular didactic methods and teaching/learning strategies, attitude of teachers towards integrated lessons, and correlation of integrated lessons with dynamics of teaching/learning results. Analysis of scientific literature and educational documents served as a basis for formulation of the present research issue: the attitude of geography teachers towards the integrated lessons emphasizing the above-mentioned aspects.

The conducted survey showed certain general positive and negative aspects of work in integrated lessons, revealed the opinion of geography teachers as to the possibilities of integration of geography lessons with other lessons, pointed up teaching/learning methods applied in integrated lessons, and helped to find the correlation between the integrated lessons and dynamics of obtained teaching / learning results. Generalized results revealed that almost all teachers of geography give on the average 2–3 integrated lessons per year. The integration of geography lessons with mathematics, economy, history, biology and informatics was most successful. The greatest difficulties occurred at attempts to integrate with physics and Lithuanian language. It is gratifying to know that during the integrated lessons geography teachers rather intensively cooperate with colleagues in planning lessons and developing teaching/learning strategies. The request to score own integrated lessons from 1 to 5 points (1 – bad, 5 – excellent) showed that the average score of all respondents is 4. The pointed reasons of low scores and demerits of integrated lessons were as follows: poorly coordinated subject programmes, lack of confidence or competence to give integrated lessons, lack of students' interest in such lessons, inadequate timetable for integration of lessons, lack of time to prepare for integrated lessons, contradictory attitudes of teachers, and reduced possibilities of individual learning. The pointed

out positive aspects of integrated lessons were as follows: encouragement of motivation and active participation during lessons, increased interest in subjects, widening of world-outlook, improvement of teachers' competences, and development of communication abilities of teachers and students. The survey data also revealed one more positive aspect: a possibility to apply wide spectrum of methods in integrated lessons. Teachers of geography pointed out that they not only used the known classical methods but various interactive methods as well. Many respondents expressed regret that during the integrated lessons they were forced to confine to schoolrooms, i.e. had no opportunity to change the learning environment. In teachers' opinion, the learning results of students were better after the integrated lessons.

Keywords: integrated lessons, work experience, geography teachers, students.